

Fòrum J. M. Cagigal

La contribució de José María Cagigal a les ciències humanes aplicades a l'esport (i a l'educació física)

Javier Olivera Betrán

Professor de l'INEFC-Barcelona

Paraules clau

José María Cagigal, ciències humanes, contribució, esport, educació física

Abstract

José María Cagigal was a thinker and an intellectual who has left his mark in the areas of knowledge corresponding to the human sciences that we have considered: philosophy, psychology, psychopedagogy, sociology and prospective. Despite frequently being considered a philosopher and a pedagogue, Cagigal cannot be professionally pigeonholed into any of the assigned disciplines, nor did he belong to any ideological tendency or movement nor any political party. Above all, he was a humanist who made use of the different human sciences and applied them to Sport and to physical education, through a philosophical interpretation.

Key words

José María Cagigal, human sciences, contribution, sport, physical education

Resum

José María Cagigal ha estat un pensador i un intel·lectual que ha deixat la seva empremta en les àrees del saber corresponents a les ciències humanes que hem considerat: la filosofia, la psicologia, la psicopedagogia, la sociologia i la prospectiva. Malgrat ser considerat sovint com un filòsof i un pedagog, Cagigal no pot ser encasellat professionalment en cap de les disciplines consignades, ni pertany a cap corrent o tendència ideològica ni política declarada. Abans que res és un humanista que se serveix de les diferents ciències humanes i les aplica a l'esport i a l'educació física, mitjançant la interpretació filosòfica.

Introducció

La història del coneixement humà és plena d'avenços, retrocessos i estancaments. Els avenços són donats per l'aparició de personatges clau que mitjançant la seva tasca de síntesi del coneixement existent (o ruptura amb el

coneixement previ) són capaços de construir un seguit de plataformes intel·lectuals que permetin avançar als seus seguidors, si existeixen i aprofiten els camins traçats pel pensament original del mestre. La química, com a ciència, va ser anteriorment una pseudociència: l'alquímia; la física i l'astronomia moderna van ser abans astrologia; les ciències de la medicina van ser anteriorment coneixements a les mans de bruixots i remeiers.

L'esport i l'educació física són dos conjunts de pràctiques que neixen en contextos geogràfics i culturals diferents, però pertanyen a una mateixa època: l'era contemporània. Neixen de la transformació d'una societat absolutista, rural i tradicional en una societat liberal, burgesa, industrial i moderna que va seguir a la revolució industrial i política de la segona meitat del segle XVIII. L'esport i l'educació física recorren el segle XIX seguint trajectòries independents i amb poques interferències. A partir del segle XX es produeixen les trobades, els conflictes, els consensos,

Quadre 1.
La trilogia bàsica en el pensament de J.M. Cagigal.

les divisions, les unions i les divergències entre ambdues realitats.

Els protagonistes d'aquests avatars han estat els homes que, amb la seva particular clarividència intel·lectual, convicció ferma i capacitat de seducció, van ser capaços de conjuminar coneixements, enriquir ambdues disciplines amb els seus estudis i aportacions i assenyalar el camí a seguir per les generacions posteriors. Un d'aquests homes, en l'àrea sociocultural llatinoamericana és, sens dubte, José Maria Cagigal. Ell va representar des del sisè decenni del segle XX un referent obligat i un autèntic far d'idees i plantejaments per a tot l'àmbit mundial (i en particular per a l'àrea llatinoamericana).

Cagigal va ser el pioner a Espanya de l'estudi sistemàtic de l'esport des de la perspectiva interdisciplinària de les ciències humanes i un veritable capdavanter internacional en l'àmbit acadèmic i professional de l'educació física i l'esport.

El que veritablement interessava Cagigal era l'home contemporani. Ell era un educador per formació i vocació. Per a ell l'esport era una afició i ben aviat va esdevenir, en l'òptica cagigaliana, un gran recurs per a l'educador, perquè l'esport conté un gran cabal pedagògic tant en el pla individual com en el social. Tota la seva obra es troba presidida per aquesta trilogia: l'home, l'educació i l'esport.

L'esport constituïa el punt més feble del seu esquema triangular i va dedicar gran part dels seus esforços a assenyalar el caràcter seriós i gairebé transcendental de l'esport davant les valoracions superficials que se'n feien des de les posicions in-

tel·lectuals de l'època. Cagigal va distingir dos nivells d'observació de l'esport: l'esport espectacle i l'esport pràctica, i des d'aquest segon camí de l'esport (precisament el que tenia més dots formatius i que va anomenar, a vegades, esport educatiu) es va acostar a l'educació física, un tema de segon ordre en la producció cagigaliana. De fet, a tota la seva obra es troba present la idea obsessiva de les qualitats educatives de l'esport i la necessitat que l'educació física (integrada preferentment per l'esport educatiu) es constitueixi en centre de l'educació de l'home.

Per desenvolupar la tesi central de la importància intel·lectual de l'esport com a activitat humana i fenomen sociocultural i esbrinar els valors educatius que comporta, va desenvolupar una potent i amplíssima anàlisi carregada d'observacions filosòfiques, pedagògiques, sociològiques, psicològiques, antropològiques, epistemològiques, històriques, legislatives i polítiques. Cagigal opinava que no s'ha d'estudiar l'esport des d'una única disciplina, i tampoc no va creure en un espai propi i original des del qual estudiar la mateixa realitat antropofísica i, per tant, l'esportiva. Sempre va pensar que l'esport mereixia un tractament multidisciplinari, perquè cap disciplina científica ni cap definició (va renunciar a la definició d'esport el 1971: "Lleure i esport del nostre temps") podia abastar aquesta gegantina realitat de caràcter absolutament planetari.

Cagigal va posar al servei de l'estudi de l'esport tota la seva àmplia formació humanista i va dedicar els seus esforços durant més d'un quart de segle a l'estudi d'aquest fenomen, disseccionat en les dues realitats divergents: l'esport espectacle i l'esport pràctica. Per dur a terme aquesta empresa va contribuir amb una variada miscel·lània d'assaigs, que des de diverses disciplines humanístiques van incidir en tots dos plans d'anàlisi de l'esport (ver quadre 2).

Al llarg de la seva vida intel·lectual va desplegar una anàlisi multidisciplinària de l'esport des de les ciències humanes. Aquest projecte cagigalià va ser defensat després com a projecte epistemològic, perquè considerava que l'esport havia

d'estudiar-se des de l'aportació científica de les diferents "humanitats", tot rebutjant qualsevol intent de crear un espai original des de les pròpies essències de l'esport o de l'activitat física recreativa. Cagigal va analitzar l'esport com a realitat antropocultural i com a realitat social.

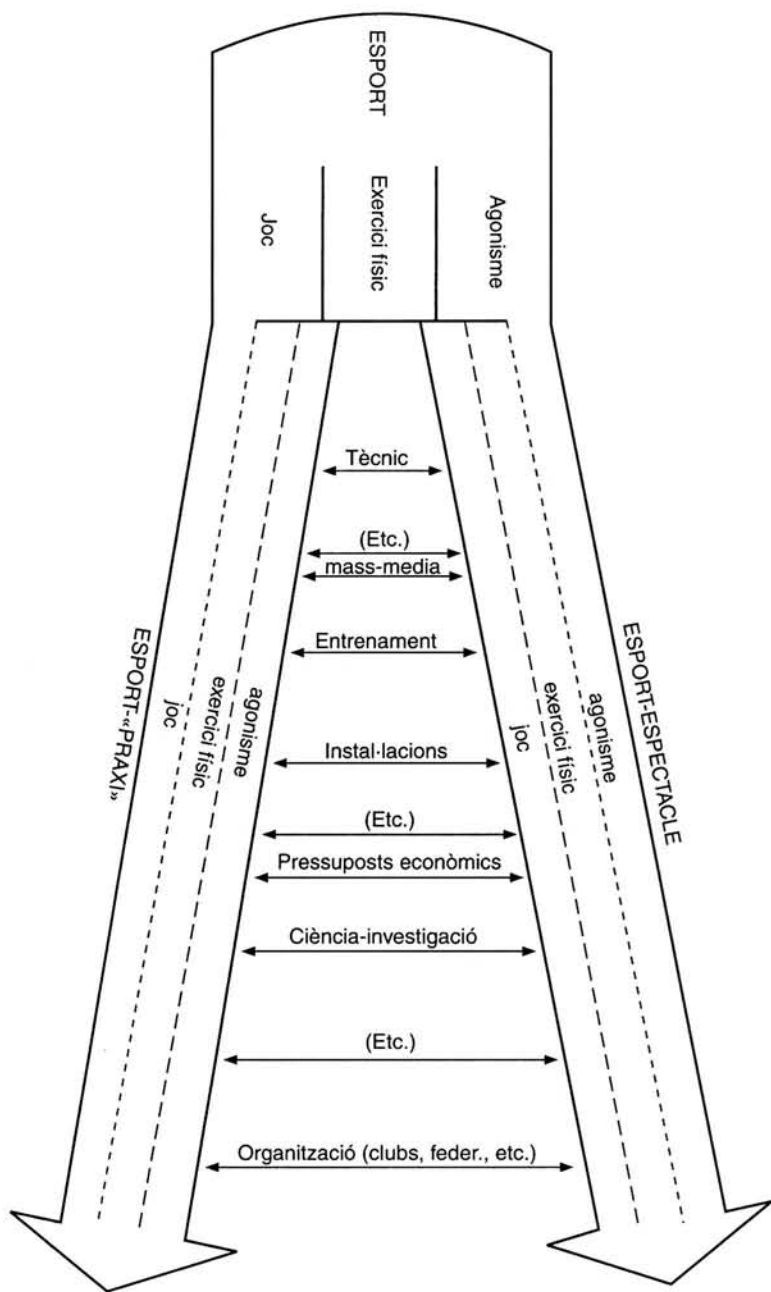
Amb aquesta finalitat humanística i interdisciplinària va utilitzar la filosofia per analitzar els valors esportius i realçar el seu caràcter seriós (l'esport, per a José Maria és una propietat metafísica de l'home). Es va fonamentar en la psicologia per estudiar els aspectes individuals, teològics i de decisió de la pràctica esportiva, va ser un dels introductors de la psicopedagogia de l'activitat física i l'esport per facilitar la comprensió educativa de l'esport i impulsar-ne la tasca formativa. Es va servir de l'antropologia per escatir-ne la profunda realitat humana i conèixer els mites, ritus i símbols de la seva pràctica a les diverses cultures.

Va acudir a la història per conèixer els orígens de l'esport i la seva evolució al llarg del temps. Es va centrar en la sociologia per entendre la magnitud social d'aquest fenomen i conèixer les formes de vida, les actituds i els hàbits esportius del seu temps. La prospectiva va ser un recurs intel·lectual, que va utilitzar en ocasions per allargar les seves anàlisis sociològiques. Es va mostrar crític, rupturista i innovador amb la legislació relacionada amb l'educació física i l'esport i va participar en el debat polític d'aquest àmbit amb idees, suggeriments i plantejaments nous que li van ocasionar molts conflictes. De fet, va contribuir a la ciència política de l'esport amb anàlisis sobre les estructures organitzatives de l'esport, esbossos de neoorganització pública de l'esport i pautes d'actuació econòmiques per facilitar la pràctica esportiva a tots els ciutadans.

També va analitzar d'altres realitats antropoculturals relacionades amb l'activitat motriu, de forma especial l'educació física, però sempre supeditades a l'esport, el seu tema per excel·lència. En aquesta direcció, Cagigal realitza incursions sobre tres elements substancials de l'educació física: el moviment i les seves connotacions sobre la realitat antropològica indi-

Quadre 2.

Cagigal va entendre l'esport com una genuïna activitat humana que s'havia constituït en un fenomen social amb dues realitats divergents; l'esport espectacle i l'esport pràctica ("praxi") (Font: J. M. Cagigal, 1975.)

vidual i col·lectiva de l'ésser humà; el cos i la seva perfecta integració amb l'ànima tot conformant la persona humana;¹ i el joc, el gran valor que havia de posseir l'esport i l'educació física.²

Aportacions als diversos àmbits del coneixement científicohumanístic

Per estudiar la contribució cagigaliana a les diverses disciplines científiques reunides en el concepte global d'humanitats, analitzem, en primer lloc, les seves possibles aportacions en tres plans diferents: la seva obra analitzada globalment, els escrits específics respecte d'aquest tema (en relació amb la psicologia de l'esport, la sociologia de l'esport, la filosofia de l'esport, la història, etc.) i els sistemes, mètodes i plantejaments que utilitza per desenvolupar la seva obra intel·lectual. En segon lloc, estudiem la seva contribució al naixement i/o desenvolupament de les disciplines científiques a Espanya i al món, com a introductor, organitzador, fundador o dinamitzador d'aquestes disciplines aplicades a l'activitat física i l'esport.

Cenyint-nos en aquests aspectes, detalllem les seves possibles contribucions i el seu abast en relació a les disciplines següents:³ la filosofia, la psicologia, la psicopedagogia, la sociologia i la prospectiva.

Filosofia

La formació filosòfica de José Maria Cagigal era àmplia i profunda com correspon a un estudiant jesuïta que alterna durant la seva carrera la filosofia (la ciència primera que es basa únicament en la raó) i la teologia (la filosofia de la raó fonamentada en la fe). De fet, la filosofia constituïa la base en què es fonamentava la teologia, matè-

¹ Per a Cagigal el Cos era la connexió de l'ànima amb el món exterior. L'home havia d'aconseguir l'enriquiment de l'ànima a través del cos, mitjançant les seves sensacions. Malgrat ser espiritualista, creia en la perfecta unió entre el cos i l'ànima, però sentia una profunda repressió del seu propi cos, sens dubte producte de l'estricta procés de formació que va patir (els contactes corporals que establia eren sempre mesurats i li feia vergonya exhibir el seu cos en públic:

² Per a Cagigal l'esport pertany al joc, és a dir, quan el joc es reglamenta i popularitza es converteix en esport i quan aquest es professionalitza perd allò que és lúdic, es desludifica (en paraules del mateix autor). Preconitzava el joc en el nen i l'esport en l'adult.

³ A causa de la decisiva participació de José Maria Cagigal en la discussió, creació i desenvolupament d'una epistemologia de l'educació física i l'esport i a la singularitat i importància de les seves propostes, hem cregut convenient ometre aquest apartat en aquest article per tractar-lo, més endavant i de manera específica, en un estudi únic.

ria primera de la formació sacerdotal i la seva raó de ser. Va estudiar els principis, mètodes, escoles i personatges més notables de la història de la filosofia, i en moltes ocasions va fer gala de la seva formació filosòfica.

L'assignatura de "Teoria i Psicopedagogia de l'activitat física i l'esport" que va impartir durant la major part de la seva docència a l'INEF de Madrid i també a l'INEF de Barcelona (durant el curs 1981-1982) va ser un exemple pràctic d'aquesta varietat multidisciplinària de ciències humanes aplicades a l'esport que Cagigal sempre va defensar. El concepte de "Teoria..." reforçava la idea d'una possible filosofia de l'activitat física i l'esport, no tant d'una teoria del coneixement original, o sigui una construcció epistemològica a partir del fet diferencial de l'activitat física i l'esport. Potser seguint fidelment la ruta cagigaliana, el concepte esmentat representava, a més a més d'una filosofia de l'activitat física i l'esport, una aplicació pluridisciplinària de les ciències humanes a l'activitat física i l'esport.⁴ Encara que sempre va aplicar els conceptes, mètodes i plantejaments de la filosofia per dissecionar i esbrinar, tant com fos possible, aquesta complexa realitat anomenada esport.

Malgrat que a la seva obra no s'aprecien, des d'un punt de vista estricte, treballs concrets relacionats amb la filosofia de l'activitat física i l'esport, tanmateix el mètode que utilitza per realitzar les seves reflexions, els temes que tracta, la forma d'abordar-los i les solucions teòriques que proposa són parcialment resultat de la gran càrrega filosòfica que va aportar Cagigal. Va entendre que per estudiar l'esport calia un enfocament pluridisciplinari, i que la filosofia era una matèria im-

portant, però no l'única per analitzar aquesta gegantina i polisèmica realitat. A la seva obra hem escollit set treballs o aportacions de caire filosòfic (o almenys són treballs on apareix clarament el terme "filosofia de..."),⁵ d'un total de 548 aportacions comptabilitzades. N'hi ha tres on s'expressa amb el terme "filosofia" acompanyat d' "educació física" (1962, 1964 i 1969, encara que corresponen al mateix treball), en un quart treball i únic amb aquesta denominació, el terme "filosofia" acompanya la paraula "esport" (1979) i correspon a un curs del qual no tenim referències. Les dues aportacions següents es refereixen al mateix treball (l'un en italià i l'altre en castellà) i torna a aparèixer el terme "filosofia" seguit del compost "esport femení" (1980). A l'últim treball, inèdit i sense datar, intercala el terme "filosofia" entre d'altres de diferents, encara que habituals en la producció cagigaliana. Un cop revisats els treballs podem conveir que Cagigal, en la pràctica, amb prou feines es va ocupar de buscar i desenvolupar una filosofia de l'educació física, ni de l'esport, tot i que sí que el va interessar la qüestió, però des d'una perspectiva més epistemològica (com veurem més endavant).

El primer treball que trobem sobre aquesta temàtica correspon a la conferència "Notes per a una filosofia de l'educació física" que va dictar el juliol de 1962 a la Universitat de Temple, a Filadèlfia (EUA). En aquest treball ens parla de la relació íntima, encara que no coincident, que existeix entre educació física i esport i es refereix al joc humà com a una metafísica inicial pròpia de l'home que hauria de contemplar-se en un lloc preferent, en una pedagogia general de la humanitat. Es refereix a l'educació física

Instantània de J.M. Cagigal durant la seva joventut.

com a una ciència l'objecte formal de la qual és l'home i que integra, en els seus mètodes essencials, totes les possibilitats lúdicoesportives. I per tal de clarificar la relació existent entre joc, educació, educació física i esport, dibuixa dues grans esferes: el joc i l'educació, parcialment interseccionades. A la primera apareix una esfera més petita: l'esport, i a la segona una altra també inferior: l'educació física, que alhora es troben interconnectades i són parcialment coincidents.

En resum, Cagigal ve a dir que hi ha una porció que es troba en el camp de l'educació física i també de l'esport i, per extensió, pertany a l'educació i al joc. És allò que Cagigal va anomenar l'esport educatiu, és a dir, aquella part de l'esport que es desenvolupa de la mà d'educadors amb consignes pedagògiques. Aquest treball és un dels referents en el camp de l'antropofilosofia i es va

⁴ Aquesta idea sobre la varietat multidisciplinària científica en el concepte de "Teoria" de Cagigal és defensada per Juan Rodríguez López *et alii*: "L'epistemologia de l'educació física en José Maria Cagigal", a: *Motricitat*, 2, INEF de Granada, Universitat de Granada, 1988, pp. 7-17. A les conclusions els quatre autors de l'article convenen a afirmar, respecte d'aquest tema: "La varietat multidisciplinària científica, transcultural, la interrelació científicohumanística, seria l'origen i la raó de ser del terme «teoria» per a Cagigal".

⁵ Aquestes set aportacions corresponen, de fet, a tres treballs publicats i un quart d'inèdit. Els treballs coneguts són: "Notes per a una filosofia de l'educació física" que va ser exposada com a conferència el 1962 i després publicada a la Revista Espanyola d'Educació Física del COPEF per dues vegades: la primera vegada el novembre de 1964 (pp. 7-19 + 1 gràfic), i la segona el febrer de 1969 (pp. 7-19); un curs internacional sobre "Filosofia de l'esport", que es va donar a la seu central de la UIMP, a Santander, del 2 al 14 de juliol de 1979; i una ponència titulada "Filosofia dello sport femminile" que va llegir en el transcurs de l'International Congress Women Sport que es va celebrar a Roma del 4 al 9 de juliol de 1980 (aquest treball va ser publicat en castellà per la revista *Apunts de Medicina Esportiva*, 68, Barcelona, desembre de 1980, pp. 179-191. També va ser inclòs a l'obra *Oh! esport! (Anatomia d'un gegant)*, on va constituir íntegrament el capítol VI de la segona part de l'obra, amb el títol de "Dona i esport. (Un apunt d'antropologia cultural)". El treball inèdit correspon a un manuscrit, sense data ni d'altres referències, de nou pàgines escrites a mà que porta el títol d'"Esport avui. Filosofia i anàlisi psicosocial". És un treball de la tercera etapa intel·lectual, que situem entre 1978 i 1983, que parla principalment de l'explosió en el nostre temps de l'esport praxi i en reclama la utilització imprescindible en la moderna societat de serveis.

constituir com a un punt d'arrencada, complementat i desenvolupat el 1966, el 1971 i el 1979, i que va esdevenir finalment una gnosiologia de l'educació física. L'altre treball significatiu, "Filosofia de l'esport femení", és el que va presentar al congrés internacional de Roma el juliol de 1980. Aquesta ponència, que va ser inclosa en la seva última obra, és rebatejada per l'autor com un apunt d'antropologia cultural, cosa que representa una redefinició de l'enfocament d'aquesta aportació, i que l'allunya del context filosòfic. En aquest treball va abordar amb prou coratge, en un període convuls per les reivindicacions feministes, el tema de l'esport femení. Va defensar una idea progressista i favorable a les tesis feministes: s'oposa, en primer lloc, a les competicions obertes entre homes i dones i, tot seguit, reclama la igualtat de drets i deures entre tots dos sexes, per després assumir la diferència sexual que distingeix els barons i les dones. L'últim treball considerat, de caràcter inèdit, tampoc no representa una aportació específica en el camp de la filosofia de l'esport.

D'acord amb el que acabem d'exposar, podem afirmar que Cagigal no presenta treballs de relleu sobre "filosofia de...", l'educació física o l'esport. Des del punt de vista quantitatiu, i àdhuc qualitatiu, només podem prendre en consideració el primer, que serveix per posar les bases d'una futura antropofilosofia de l'educació física que emplaçarà definitivament el 1979. Les altres aportacions conegudes, i relacionades amb l'esport, pertanyen a altres àmbits culturals. Encara que, com veurem poc després, l'anàlisi global que fa de l'esport i de l'educació física es realitza des de la interpretació filosòfica sistemàtica i, Cagigal, es constitueix per dret propi, com a introductor d'una possible antropofilosofia de l'educació física i, també, d'una filosofia humanista (o antropofilosofia) de l'esport.

La filosofia es pot dividir clàssicament en metafísica i metallenguatges filosòfics (les filosofies). El segon apartat es refereix a la filosofia com a saber crític (s'analitzen diversos llenguatges des del seu exterior),

d'aquesta manera es construeixen filosofies de la moral, de la política, del dret, de l'art, del fet religiós, de la ciència, de la tècnica i també de l'esport.

En aquesta última divisió de la filosofia radica precisament la contribució cagigaliana concreta i específica al camp del saber filosòfic. Va col·laborar decisivament en la construcció d'una filosofia de l'esport, entès el concepte de filosofia com a saber crític d'un metallenguatge exterior de caràcter universal. Podem considerar Cagigal, en aquest terreny, com a un filòsof de primera mà, atès que va estudiar els problemes filosòfics que plantejava l'esport i no es va centrar exclusivament en l'estudi crític de les solucions que havien aportat d'altres autors, per això és reconegut en els mitjans de comunicació social de l'època com a un filòsof de l'esport i així el presenten a molts fòrums i entrevistes. En els ambients professionals de l'educació física i l'esport, també era considerat com un filòsof, per la seva erudició, per la seva manera de raonar, per l'ús freqüent de les teories i personatges de la filosofia clàssica i contemporània i, sobretot, per la manera d'abordar, interpretar i exposar les diferents problemàtiques que se li van presentar.

Però el reconeixement internacional més gran que va obtenir al llarg de la seva vida professional va arribar amb la concessió, el 1971, del premi "Phillip Noel Baker Research Award" (l'equivalent al premi Nobel de l'educació física i l'esport, que era atorgat per la CIEPS de la UNESCO) per la seva contribució al camp de la filosofia de l'esport.

El 1982 ingressa a l'Associació Internacional en Filosofia de l'Esport (ISPhS) a proposta d'un membre d'aquesta selecta organització. Aquesta associació va ser fundada, en 1973, per un grup restringit de filòsofs i intel·lectuals i va mantenir sempre una aurèola d'elit. Cagigal se sentia molt satisfet de pertànyer a aquest col·lectiu, encara que ja en 1978 va ser designat membre de la Societat Mexicana de Filosofia. De fet, en l'última època de la seva vida va estar molt lligat a institucions relacionades amb la Filosofia de l'esport, potser com

a reconeixement a la seva intensa tasca al voltant d'una filosofia humanista de l'esport (és a dir, d'una antropofilosofia de l'esport), sens dubte la seva gran contribució, des del saber crític filosòfic al metallenguatge esportiu.

La valoració global de l'obra de José Maria Cagigal es troba tenyida per una apreciable tensió filosòfica. En les etapes intel·lectuals de l'autor podem copsar una anàlisi crítica de l'esport des del pla filosòfic, o potser més encertat, des del pla antropofilosòfic. En la primera etapa (religiosopedagògica, 1957-1966) la perspectiva filosòfica cagigaliana es troba molt influïda per l'element religiós i la seva anàlisi es resol des de la teologia natural, però a mesura que va avançant aquest període, es va allunyant de les concepcions teològiques per entrar plenament en l'anàlisi gnoseològica. En la segona etapa (de transició, 1967-1977), l'anàlisi és filosòfica però fonamentada en els estudis empírics, d'aquí ve el nom proposat de "filosòfico-científic" en atenció a aquesta preocupació dual.

En la tercera etapa de la seva producció intel·lectual (filosòficosociològica, 1977-1983), desenvolupa de manera més evident, una anàlisi crítica de l'esport des de la vessant filosòficosocial. I en, la quarta etapa, en plena fase embrionària (que nosaltres hem denominat filosòficoeducativa), empra el mètode filosòfic per analitzar l'home i incidir bàsicament sobre el seu procés d'educació, encara que en aquest període ja no es refereix a l'esport directament sinó a l'home.

A partir de la seva particular talaia filosòfica en l'anàlisi de les circumstàncies i problemes que incidien en l'esport, va aplicar la seva manera singular d'analitzar i resoldre les qüestions referides als conceptes, mètodes, teories, plantejaments o valoracions del fet esportiu humà. És el mètode i la manera de tractar l'esport (amb un caire clarament filosòfic) el que caracteritza l'obra cagigaliana, més que no pas la construcció o no d'una filosofia de l'esport. Cagigal contribueix, de manera decisiva, a la interpretació filosòfica de l'esport i, en bona lògica, a la construcció d'una filosofia de l'esport.

A Espanya, la primera aportació reconeguda al voltant de l'elaboració d'una teoria filosòficosocial de l'esport la tenim a "L'origen esportiu de l'Estat" que va ser publicada per l'eminent filòsof José Ortega i Gasset el 1924. Va ser un treball sorprenent que va causar un gran impacte en els ambients filosòfics de l'època i, encara, a hores d'ara, és una teoria citada i valorada als circuits acadèmicoprofessionals (àmbit filosòficosocial) de l'esport. Va ser un treball únic de l'autor que no va tenir continuïtat i venia a dir que l'esport és una forma de joc que respon a un instint lúdic competitiu físicament actiu, realitzat de manera espontània, lliure i divertida, la pràctica del qual constitueix l'origen de les institucions sociopolítiques. Cagigal va ser un gran admirador d'Ortega i Gasset i partia de la mateixa concepció d'esport, però, a diferència d'aquest, considerava que l'esport portava implícit grans valors educatius que calia aprofitar per incidir de manera eficaç en la formació de l'home modern.⁶

L'obra i el pensament de José Maria Cagigal s'inscriuen en la concepció idealista de l'esport, però a diferència del nostre il·lustre Ortega i Gasset (i també de Johan Huizinga, a qui també va admirar i va seguir) va dedicar tota la seva vida professional i un gran nombre de treballs a aquest quefer: l'estudi pluridisciplinari de l'esport mitjançant una interpretació filosòfica. Des d'una perspectiva estricta, potser no puguem considerar Cagigal com un filòsof pur de l'esport, però sí que podem afirmar que va ser el primer autor espanyol que va dur a terme una tasca intel·lectual considerable i sistemàtica en l'estudi filosòfic de l'activitat física i de l'esport.

Psicologia

Cagigal va rebre una formació psicològica durant la seva primera estada als seminaris de la Companyia de Jesús, quan aquesta

matèria era pràcticament desconeguda a Espanya. Va mostrar un gran interès per aquests estudis i tot seguit va descobrir les immenses possibilitats d'aquest camp en la seva aplicació a l'esport. Bona prova d'això és la seva primera intenció de voler fer un llibre sobre psicologia de l'esport, en lloc de l'assaig pedagògicosocial *Homes i esport*. Al pròleg signat pel mateix autor, el 5 d'abril de 1957, diu el següent:

Va ser començada [l'obra] amb la idea d'una Psicologia de l'esport. Certament, els punts de suport científics d'aquest estudi pertanyen al camp de la psicologia. Però precisament per no pretendre una obra purament científica, i per utilitzar també elements que podrien inscriure's en una sociologia de l'esport o en una pedagogia, l'epígraf genèric i bonhomíós Homes i esport ha assumit l'encapçalament.

Com ja hem vist, la psicologia fou una disciplina que el va subjugar per complet tot al llarg de la seva vida; de fet quan va tenir oportunitat es va matricular als estudis oficials de diplomatura en Psicologia i Psicotècnia, que pertanyien a la Universitat Complutense de Madrid (1956-1958). El juliol de 1958 va obtenir el títol de diplomada (la llicenciatura no es crearà fins el 1968). Paral·lelament donava conferències sobre psicologia de l'esport a la Residència Blume-Gimnàs General Moscardó i, el 1960, va crear l'assignatura de Psicopedagogia esportiva, inclosa dins el II Curs Nacional de Medicina esportiva. Amb posterioritat va dictar conferències sobre aquest tema, va llegir ponències, va escriure articles, va publicar una obra específica *Agressió i esport* i va impartir docència específica sobre "Psicologia" i "Psicologia de l'esport" a l'INEF de Madrid (des del 1979-1980 fins al 1982-1983).

Fent un rastreig de la seva obra trobem una producció global de 28 aportacions específiques al voltant de la psicologia de l'esport (algunes d'elles repetides per ser treballs exposats originalment com a ponències i després publicats a diverses

revistes). Aquesta xifra suposa un nombre considerable en el total de la seva producció (548 aportacions), solament superat per l'esport (74 aportacions), l'educació (74), la sociologia (48), l'educació física (38), l'home (30) i l'olimpisme (30). Des del punt de vista qualitatiu ens trobem amb treballs molt interessants en l'àrea específica a què ens referim: "El fenomen psicològic de l'esport" (1963), "Le sport dans l'integration du groupe générationnel adolescent" (1965), "La psicologia evolutiva com a condicionant del programa d'educació física" (1970), "Alguns suggeriments per a l'agressió lúdicoesportiva" (1972), "Psicologia de l'esport, psicologia de què?" (1973) i alguns capítols de les obres que va publicar a partir del 1977. El gruix de la seva producció qualitativa s'inscriu en la seva primera i segona etapa intel·lectual. Cagigal era un seguidor de les teories psicològiques denominades organicismes i centralistes, en oposició als periferalistes i conductistes. És a dir, es decanta per les posicions ideològiques pròximes a la filosofia racionalista alemanya que expliquen el comportament humà de dins enfora (es trobava molt fonamentat en les tendències personalistes i existencialistes que es van desenvolupar a Europa durant les dècades centrals del segle: 1940 i 1950). Cagigal es posiciona a favor de les teories innatistes, tomistes i, a més a més, se sent antireduccionista i per tant en contra de la filosofia empirista anglosaxona (no era aficionat als laboratoris i fins i tot se li notava una certa repulsió per aquests), i advocava per actituds humanes i universals. En psicologia evolutiva segueix les tendències maduratives i utilitza dos il·lustres autors d'aquesta línia: Gessel i Piaget. Se sent molt atret per la psicoanàlisi i cita sovint els treballs i experiències de Freud, Jung, Adler, Fromm, etc. Tanmateix, en general, no es mostra inflexible en els seus plantejaments. De fet en els seus escrits relacionats amb la psicologia de l'esport acostuma a mostrar-se conciliador i intenta, sempre que pot, una sín-

⁶ Johan Huizinga (autor que considerava que el joc és una activitat essencialment humana que constitueix l'origen de la cultura, i l'esport una forma de joc), José Ortega y Gasset i José Maria Cagigal representen algunes de les principals teories, de caràcter filosòficosocial, sobre l'esport, que han passat a ser anomenades "Concepció idealista de l'esport". Segons aquests autors el desenvolupament de l'esport modern ha estat presidit pels excessos i desmesures de la societat a què pertany i ha perdut gran part de la seva frescor, espontaneïtat, originalitat i diversió (Barbero, José Ignacio: *Esport "Escola" i Societat (Discursos i pràctiques que van configurar l'esport modern a l'Anglaterra Victoriana*, tesi doctoral no publicada, Universitat Complutense, Madrid, 1990, pàg. 56 i ss.).

tesi de les diferents posicions (vegeu l'entrevista de Josep Roca, 6-VI-1990).⁷ El primer treball important (1963) el presenta en el marc del 4rt Congrés Llatí de Medicina Esportiva organitzat per la Federació Internacional de Medicina Esportiva (FIMS), que es va celebrar a Barcelona el 1963. Com ja s'ha vist, Cagigal va aconseguir introduir oficialment (per primera vegada en una societat internacional) la Psicologia de l'esport en l'estructura científica de la medicina de l'esport i va invitar, per a aquest esdeveniment, el francès Michel Bouet i l'italià Ferruccio Antonelli. Després de dos anys, l'abril de 1965, se celebra a Roma el "I Congrés Mundial de Psicologia de l'Esport", on Cagigal va presentar una ponència i va participar en l'acta fundacional de la Societat Internacional de Psicologia de l'esport (ISSP)(8) com a membre fundador; va ser-ne elegit president Ferruccio Antonelli (va presidir la ISSP els vuit primers anys). El 1969, durant el II congrés d'ISSP a Washington va obtenir la presidència del III Congrés Mundial de Psicologia de l'Esport, celebrat a l'INEF de Madrid, el 1973, amb bon èxit de participació. Cagigal considerava la Psicologia una ciència fonamental per estudiar l'esport. La Psicologia, de la mateixa manera que les altres ciències humanes, havia de contribuir a respondre els nombrosos interrogants que s'obrien amb el fet esportiu. L'especial idiosincràsia d'aquesta disciplina i el seu gran avenç científic en el transcurs del segle, la convertia en una matèria imprescindible per conèixer les implicacions individuals i col·lectives de l'esport i

veia dues finalitats fonamentals en relació amb l'estudi esmentat: una era la Psicologia per a l'esport, és a dir, la que havia d'ajudar l'esport pràctica i l'esport rendiment; l'altra era la Psicologia que havia d'estudiar el fenomen esportiu en la societat, així com les seves conseqüències individuals i socials (vegeu la carta de Ferruccio Antonelli del 28. IX.1993).⁹ Ell, que sempre va advocar per una Psicologia al servei de l'esport, entenia que aquesta havia de separar-se en dos (amb continguts, mètodes i finalitats diferents): la Psicologia dirigida a estudiar i servir les necessitats de l'esport esportiu, i la que s'interessa per l'estudi de l'esport pràctica i considerava que totes les branques de la Psicologia podia ser útils a la Psicologia de l'esport. En resum, la Psicologia de l'esport estudiarà l'home que fa esport i consumeix esports esportius, en una societat com més va més esportivitzada. La seva contribució al camp de la Psicologia de l'esport és fonamental, perquè va ser un dels pioners que va treballar per dotar aquesta nova disciplina d'un ens propi, original i universal: la ISSP. Va ajudar a configurar l'equip base de la futura organització mundial i impulsà la realització periòdica dels congressos internacionals específics d'aquesta matèria. Va definir el paper de la nova disciplina en la seva relació amb l'esport, marcà dues grans direccions i destacà, en la primera responsabilitat, la imprescindible distinció entre la Psicologia que estudia l'esport praxi i la que estudia l'esport esportiu.¹⁰ En sintonia amb la seva idea marc, també va contribuir a la seva ingent tasca d'anar

configurant una aplicabilitat de les diverses ciències humanes a l'estudi de l'esport, i es van crear les diferents especialitats: psicologia de l'esport, sociologia de l'esport, filosofia de l'esport, etcètera. Existeix un reconeixement unànime del fet que José Maria Cagigal va ser la primera persona a Espanya que va tractar el tema de la Psicologia aplicada a l'esport i a l'educació física, encara que ho va fer mitjançant un enfocament psicopedagògic.¹¹ A començament de la dècada dels vuitanta, un nucli important de psicòlegs de l'esport va tenir la idea de crear una Associació Espanyola de Psicologia de l'Esport amb Cagigal com a president. Va acceptar el càrrec, però va arribar la seva mort i es va paralitzar el projecte.¹² El seu lideratge personal, les seves iniciatives en l'àmbit acadèmicoinstitucional, la seva capacitat organitzativa, les seves aportacions científiques i els seus excel·lents contactes amb el món de la psicologia esportiva de l'exterior van ser algunes de les claus que expliquen la seva vital aportació al naixement, impuls i desenvolupament de la psicologia de l'esport a Espanya. No va ser un seguidor gregari de certs corrents psicològics, sinó obert i independent i mai no va ser taxatiu en les seves posicions i, en tot moment, va intentar la síntesi. Malgrat tot, no va ser un psicòleg sinó un filòsof i un pedagog. Va contribuir, d'una banda, a eixamplar la idea d'home, tot ampliant el seu procés d'humanització vers l'univers d'allò que és físic, fins aleshores molt lligat a l'educació intel·lectual i a l'univers de la cosa social. Cagigal critica la concepció

⁷ Olivera, Javier: José Maria Cagigal Gutiérrez (1928-1983). *Vida, obra i pensament al voltant de l'educació física i l'esport*, tesi doctoral no publicada, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1996, pp. 911-915. Per a més informació sobre el que opina Josep Roca pel que fa a la contribució de José Maria Cagigal a la psicologia de l'esport cal adreçar-se a la font següent: Josep Roca: "La psicologia en la seva perspectiva teòrica", a: Javier Olivera (coordinador): *José Maria Cagigal, tercer any d'una pèrdua*, Apunts d'Educació Física, 6, desembre de 1986, INEFC, Barcelona, pp. 42-45.

⁸ En 1970 la ISSP publica la primera revista dedicada exclusivament a la psicologia de l'esport: *International Journal of Sport Psychology*.

⁹ Javier Olivera, o.c., 1996, pàgs. 963 i 964.

¹⁰ Cagigal, fidel a la seva tradició humanista, temia que la psicologia experimental fes una psicologia per a l'esport, exclusivament per aconseguir un millor rendiment, en lloc de fer una psicologia de l'esport praxi per a l'home (Jaume Cruz-Joan Riera: *Psicologia de l'esport. Aplicacions i perspectives*, Martínez Roca, col. Biblioteca de Psicologia, Psiquiatria i Salut, Barcelona, 1991, pàg. 28).

¹¹ Constançió Enciso: "Origen de la psicologia de l'esport", a: *Psicologia. Text i Context*, Dossier 5, Revista del Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya, 5, juny 1992, Barcelona, pp. 8-10.

Al costat de la figura creadora de Cagigal, va haver-hi també dos pioners de la psicologia de l'esport a Espanya: el psiquiatre Josep Ferrer-Hombravella (va ser anomenat secretari d'ISSP en el congrés fundacional de Roma) i el pedagog Josep Roig-Ibáñez. Aquest vinculat al centre d'investigació en Medicina de l'esport de la Residència Blume de Barcelona, on va crear, a mitjan dels seixanta, el primer laboratori de psicologia de l'esport d'Espanya (Joan Riera-Jaume Cruz, o.c., pàg. 29).

¹² En paralitzar-se el projecte nacional, entre d'altres raons per la mort de José Maria Cagigal, es va crear l'Associació Catalana de Psicologia de l'Esport (ACPE), el 1984 i tres anys més tard, el 1987, l'Associació Espanyola de Psicologia de l'Esport.

tradicional de l'home quasi exclusivament intel·lectual i reclama l'univers físic. Aquesta va ser la seva gran aportació: l'home fonamentalment corpori que domina el moviment, però es va oblidar de l'univers biològic, el comportament del qual es fonamenta no en els canvis voluntaris d'energia, sinó en les reaccions (vegeu l'entrevista a Josep Roca Balasch, 6-VI-1990).¹³ D'altra banda, contribueix de manera eficaç a la varietat multidisciplinària científica que advocava per estudiar l'esport, seguint la visió aristotèlica de la realitat (la realitat és una, però té moltes vessants): va lluitar perquè la Psicologia estudiés seriosament l'esport, des de totes les seves branques, i hi aportà tot el seu bagatge científic i intel·lectual.

Des d'un punt de vista estricte no podem considerar a Cagigal com un psicòleg amb aportacions científiques rellevants en el camp de la psicologia de l'esport, si de cas podem convenir que la seva principal aportació va ser la d'introduïdor intel·lectual d'aquest àmbit científic emergent.

Psicopedagogia

Cagigal tenia una formació eminentment pedagògica perquè gran part de la seva educació a la Companyia de Jesús va ser d'aquest caràcter. Les seves experiències docents li van donar el contrapunt de la praxi i la seva especial predisposició personal i intel·lectual per incidir en l'educació de l'home, li van acabar d'aportar el seu singular sentit pedagògic en la croada personal que va dur a terme al llarg de la seva vida professional.

Fonamentat en la pedagogia d'inspiració neoescolàstica,¹⁴ Cagigal sosté que el principal afany de l'educació consisteix a

ajudar el nen, perquè desenvolupi tot el seu potencial interior (personalitat) que li permeti descabdellar amb garanties el seu diàleg amb la vida. Aquest ideal d'ajuda al nen/jove coincideix amb la idea de grecs, jueus i cristians. L'home és un animal dotat de raó que es troba en relació personal amb Déu.

Convençut, va voler ampliar la concepció tradicional de l'home a l'univers d'allò que és físic. Va defensar sempre la idea de millorar les condicions de vida de l'home del seu segle i, per fer-ho, va concebre tot un programa pedagògic de caràcter interdisciplinari que actués sobre les deficiències que tenallaven l'home del nostre temps. Va considerar l'esport com a un mitjà ideal per estudiar l'home actual, perquè la seva pràctica permet a l'ésser humà assajar models generals del comportament humà.

Cagigal critica el model tradicional de caire intel·lectualista, perquè creia fermament que s'havia estudiat exhaustivament l'home dominador del llenguatge, però no s'havia entès bé l'home com a dominador del moviment ("El cos humà, i principalment la mà, és un fet tan intel·ligent com la paraula").¹⁵ Va reivindicar sempre la substitució del model intel·lectualista per un model aristotèlic de caràcter interdisciplinari, on l'esport i la música formessin part del procés d'educació integral de l'individu. Cap al final de la seva obra va defensar que l'educació de l'univers físic hauria de ser el centre de tota educació humana.

Convençut del canvi de models educatius per educar l'home nou, Cagigal va abordar el triangle central del seu esquema bàsic ideològic: l'home, l'educació i l'esport; i el va dotar d'una complexitat substancial per afrontar tan important tasca. En la seva primera època, el 1960, va comen-

Cagigal impartint una classe de Psicopedagogia al 1r Curs de l'INEF de Madrid (1967-1968)

çar a parlar de psicopedagogia, perquè considerava que la mateixa pedagogia no era suficient per tractar tan important repete i es fa acompanyar per la psicologia. Cagigal veia la psicologia lligada i supeditada a l'educació, d'aquí ve el nom: psicopedagogia de l'activitat física i l'esport, que va perdurar durant les dues primeres etapes intel·lectuals (concretament imparteix docència amb aquesta matèria des del 1960, al Curs Nacional de Medicina Esportiva, fins al curs 1978-1979 a l'INEF de Madrid).

En la mateixa dècada dels seixanta, va intentar transformar una psicopedagogia excessivament centrada en la "psique" i comença a utilitzar un nou terme que reflecteix millor la seva inquietud pedagògica: fisiopedagogia,¹⁶ encara que tot va ser debades i quedar en intents de trobar un terme semàntic (o diversos) que reflectís fidelment la seva idea d'educació física. Cagigal va reclamar que els psicòlegs gaudissin de més informació pedagògica per poder educar millor i es va abocar a la psicologia evolutiva que era la branca de la psicologia

¹³ Javier Olivera, o.c., 1996.

¹⁴ Segons aquesta concepció pedagògica, l'home pateix diversos avatars al llarg de la història, però les seves dignitats, els seus drets i el seu destí diví són immutables. Per tant, els principis bàsics educatius són també immutables i eterns, dirigits pels conceptes perennes aniran contra el subjectivisme actual i el relativisme ontològic i axiològic.

¹⁵ José Maria Cagigal: "Al voltant de l'educació pel moviment (apunt antropofilosòfic)", Lliçó inaugural de l'INEF de Barcelona, 26 d'octubre de 1981, 20 pàgs. (pàg. 12). També podem trobar aquest treball, i aquesta cita, al dossier "José Maria Cagigal, tercer any d'una pèrdua" publicat a: *Apunts d'Educació Física*, 6, desembre de 1986, pp. 3-50 (pàgs. 17 i ss.).

¹⁶ Per a Cagigal la "fisiopedagogia" seria la ciència de l'educació física. Diu respecte d'aquest tema: "La fisiopedagogia seria la ciència específica de l'educador físic, resultaria una ciència paral·lela i complementària a la psicopedagogia, però incloent-la d'alguna manera i sent compresa paral·lelament en ella" i més endavant diu: "A partir de la Fisiopedagogia podrien estructurar-se amb un nou sentit les ciències de l'educació" (*Esport, pedagogia i humanisme*, 1966, pàgs. 120 i 121).

Malgrat que hem de recordar que aquest concepte va ser introduït per Cagigal a l'agost de 1963 mitjançant la ponència "Hacia una psicopedagogia específica del profesor de educación física", que va ser presentada en el Simposio Internacional de Formación de Profesores de Educación Física que es va celebrar a Lisboa. Aquest treball va ser publicat en francès al *Bulletin de la FIEP* (pàg. 136-141) en el número especial (d'agost) que es va editar a Portugal amb motiu del Simposio Internacional celebrat recentment.

que millor material ofería a les tasques pedagògiques, però també sol·licitava als professionals de l'educació que aconseguissin informació en àrees com ara l'aprenentatge i el desenvolupament motor i d'altres camps que podien incidir en l'educació corporal.¹⁷

Va ser un home preocupat intel·lectualment per tot el que es produïa bibliogràficament al voltant de la pedagogia de l'educació física i l'esport. Les seves fonts d'informació van ser sempre excel·lents, cosa afavorida pel seu domini de les llengües modernes més usades en l'àmbit científic internacional. En la lectura dels seus treballs s'aprecia aquesta magnífica informació, que provenia principalment de tres àmbits: les obres publicades, les revistes del sector que s'editaven periòdicament i la informació que es generava en els grans esdeveniments internacionals, en forma de comunicacions i ponències. La producció cagigaliana en l'àmbit de l'educació, on englobem el concepte de psicopedagogia, és molt important atès que hem comptabilitzat 74 aportacions i ocupa la mateixa posició que l'esport (18). Entre aquestes aportacions destaca la seva especial dedicació a la docència en matèries amb aquest mateix títol o un de similar: des del 1960 fins el 1974 professor de psicopedagogia esportiva en el Curs Nacional de Medicina Esportiva; des del curs 1970-1971 fins al 1976-1977 professor de "Psicopedagogia esportiva"; des del 1967-1968 fins al 1978-1979 professor de "Teoria i psicopedagogia de l'activitat física i l'esport". És important aquesta dada, perquè Cagigal creia que la configuració de matèries amb el rètol esmentat, amb el contingut corresponent i amb l'adequada orientació didàctica, acabarien per consolidar

plenament aquesta matèria als centres superiors de formació de professors d'educació física i esport.

Tanmateix, no es va limitar a crear una assignatura nova i específica, que reflectís fidelment el seu pensament i inquietud interdisciplinària en aquest àmbit, sinó que també va publicar treballs importants. Entre aquests, volem significar els següents, d'acord amb el seu nivell, originalitat i missatge: "Psicopedagogia esportiva" (1962), "Cap a una psicopedagogia específica del professor d'educació física" (llegit com a ponència el 1963 i publicat el 1965), "Educació social esportiva: un intent" (1968), "L'educador" (1972), "Esport i educació" (1976), "Educació bàsica per a una societat esportiva" (1978), "L'esport davant l'educació" (1979), "Educació de l'home corporal" (1981), "Del campió al campió: reflexions per a una psicopedagogia de l'esport" (1983) i "La pedagogia de l'esport com a educació" (1983).

Però potser la publicació més important en aquest àmbit sigui la seva segona obra "Esport, pedagogia i humanisme" (1966), el títol de la qual era, per ell mateix, un fidel exponent del seu contingut i missatge. La majoria dels treballs d'aquesta obra tenen una orientació pedagògica i, com diu l'autor en la seva presentació: "...que la més gran depuració de la tècnica esportiva estigui al servei de l'home i no per cobrir el lema olímpic «més ràpid, més alt, més fort»". En aquesta obra es troben dos treballs importants, ja indicats en la relació anterior, amb el títol de psicopedagogia (1962, 1965).

Els denominadors comuns d'aquests treballs en aquest àmbit es poden agrupar en tres blocs: a) els grans valors humans que tanca l'esport praxi i el potencial que pos-

seeixen per a l'educació individual i social; b) l'enorme importància que té la formació dels educadors físics, perquè són cridats a ser els educadors de la futura educació total de l'individu; c) la necessitat de delimitar un camp semàntic i precisar un camp científic per construir una pedagogia de l'educació física i l'esport.

Cagigal va tenir una influència considerable en el context de la política educativa espanyola, en relació amb l'educació física i l'esport. Va incidir decisivament en la Llei d'Educació Física i Esport de 1961, on es contempla la creació de l'INEF amb importantíssimes competències. Va configurar l'INEF de Madrid, i va participar activament en l'estructuració del currículum acadèmic, i un dels seus departaments (dels sis de què constava) va ser el departament de psicopedagogia. Va aconseguir, com a membre de la comissió que discutia, el 1981, el desenvolupament de la Llei de Cultura Física en l'àmbit de l'ordenació acadèmica dels INEF, la llicenciatura d'educació física. I va ser sempre un referent obligat, en relació a les directrius a seguir sobre l'educació física i l'esport a Espanya.

La seva contribució al voltant d'una psicopedagogia de l'activitat física i l'esport, la podem resumir en set apartats: 1) La necessitat de configurar una matèria interdisciplinària, amb valor de ciència, que abordi l'educació de l'home mitjançant l'activitat física i l'esport. 2) La defensa d'una psicopedagogia del moviment humanitzat (l'univers del físic), posant un èmfasi especial en l'esport com a activitat que disposa de grans valors formatius. 3) La creació d'uns estudis d'educació física a l'INEF, amb un currículum acadèmic diferent dels existents (on figuraven matèries tan noves com "psicopedagogia", "educació física de base",¹⁹ "Bio-

¹⁷ Josep Roca, o.c., 1986, pàgs. 44 i 45.

¹⁸ Tal com ho hem consignat en les altres contribucions, volem advertir que la suma total o parcial de les produccions de Cagigal que hem quantificat, correspon únicament a publicacions o actes en els quals s'exposa un material intel·lectual, independentment de si és original o no. D'aquí la quantificació total de la seva obra en 548 produccions, cosa que ve a significar de manera més precisa el caràcter de difusió que l'autor va donar a la seva obra, més que no pas el seu caràcter estrictament original. Cagigal va utilitzar amb profusió els seus materials originals i els va divulgar tant com va poder, perquè tenia l'obsessió que el seu missatge no es perdés.

En el cas que ens ocupa les 74 aportacions suposen el nombre total de materials registrats en relació a la psicopedagogia de la activitat física i l'esport (ampliat al terme d'educació), que corresponen a la categoria classificada que hem denominat generícament "educació".

¹⁹ José Maria Cagigal va ser, al costat de Julio César Legido, el gran promotor de la Psicocinètica de Jean Le Boulch. Va promoure la integració d'aquesta matèria a l'INEF, amb el nom adaptat d'"Educació Física de Base". Amb objecte d'introduir a Espanya una nova educació física, més moderna, científica i progressista que l'existent, va incorporar els nous sistemes psicomotricistes al currículum acadèmic del nou centre. El seu propòsit consistia a tractar d'articular una alternativa vàlida als sistemes gimnàstics en ús, ensenyats i justificats a les Escoles Superiors d'Educació Física existents a Espanya. La Psicomotricitat era una manera més de veure el moviment, des d'una òptica racional i científica, que al començament va interessar Cagigal i després va perdre força en el seu pensament. Al final de la seva vida va arribar fins i tot a rebutjar-la.

mecànica”), que servís per formar el nou educador físic. 4) Posa les bases d’una teoria pedagògica i humanista de l’educació física i l’esport, entroncada en les Ciències de l’Educació. 5) Des de la seva privilegiada talaia de l’INEF i mitjançant els seus càrrecs internacionals de representació (AIESEP, FIEP, CIEPS, ISSP, ICHPER, etc.), defensa i divulga la seva concepció pedagògica i humanista de l’univers físic. 6) Va ser el responsable directe de la formació d’un feix d’educadors físics que van seguir i van transmetre la seva ideologia. 7) La seva decisiva influència, en les diferents polítiques educatives que es van elaborar al país (lleis, decrets o ordres), imbuït sempre per l’esperit de dignificar l’educació física i l’esport, com a disciplina educativa. I la seva esforçada lluita per situar els educadors físics en el lloc que els corresponia, als diversos ordenaments acadèmics proposats pel Ministeri d’Educació.

Sociologia

José Maria Cagigal no va rebre específicament una formació sociològica, encara que per l’educació rebuda, fonamentada en les ciències socials i pel seu tarannà observador i crític amb la societat, va ser un agut analista dels esdeveniments de l’esport en la persona i en el context social. Des del començament de la seva carrera, va diferenciar entre l’esport espectacle i l’esport pràctica, i va situar cadascun en una actuació individual particular i en un marc social diferent. Des d’aquesta doble perspectiva, va observar les influències de la societat consumista i industrial en tots dos esports, va analitzar el desenvolupament de cada esport en l’entorn social i va descobrir les possibles influències benefactores de l’esport espectacle i de l’esport praxi en la pròpia societat. La seva implicació en organitzacions internacionals relacionades amb la sociologia de

l’esport va ser la justa. Va pertànyer al Comitè Internacional en Sociologia de l’Esport (ICSS),²⁰ fundat en l’exercici 1964-1965. Va publicar, en 1982 a la *Revue Internationale des Sciences Sociales* (vol. 34, 2, pàg. 289-304) de París, però no coneixem cap treball seu publicat a la *International Review of Sport Sociology* (IRSS), la revista oficial de la ICSS el primer número de la qual es va publicar el 1966.

Si estudiem la trajectòria intel·lectual de Cagigal en el vessant sociològic, de seguida ens adonem d’un fet: no va impartir mai docència en relació amb la sociologia de l’esport. Malgrat tot, a la seva producció intel·lectual s’aprecia un nombre important de treballs d’índole sociològica: 48 produccions, cosa que resulta ser el tercer bloc més nombrós immediatament darrera de l’esport i l’educació (ambdues amb 74 produccions), que van ser, sens dubte, els temes més estudiats i tractats per ell. Cal indicar que les seves publicacions sociològiques van ser el bloc de treballs més publicats (alguns treballs van ser publicats diverses vegades) i per tant més difosos, en la majoria de casos per desig exprés del seu autor.

Aquesta producció sociològica està molt repartida al llarg de les tres etapes intel·lectuals en què hem dividit la seva vida professional. Tanmateix, s’observa un increment notable de publicacions sobre aquesta temàtica en els anys 1965, 1966 i 1968 (encara que cal reiterar que parlem de produccions totals, on s’inclouen les repeticions d’articles, conferències o ponències). De tota manera, per l’enfocament global de la seva obra i per l’anàlisi particular que fa de l’esport, creiem que la tercera etapa (1977-1983) és la més sociològica de l’autor, sense abandonar la seva peculiar anàlisi antropofilosòfica. Per aquesta raó l’anomenem “Filosòfico-social”.

Entre els treballs signats de caràcter eminentment sociològic i corresponent a aquests anys de sobreproducció sociològica en destaquem els següents: “Esport i integració psicosocial” (1965), “L’home davant la societat. Significació dels grups esportius” (1966), “Educació esportiva en una societat per televisió” (1966), “Educació social esportiva. Un intent” (1968).

Però les millors aportacions sociològiques de l’autor vindran donades per la publicació, en els anys següents, d’algunes de les seves obres més anomenades: “*Esport, pols del nostre temps*” (1972), on gran part dels seus treballs té un clar enfocament sociològic. “*L’esport en la societat actual*” (1975) una excel·lent obra sociològica que representa el seu equador intel·lectual. El 1981 publica dues obres d’orientació sociològica, la primera més didàctica i conceptual “*Esport: espectacle i acció*” i la segona. “*Oh! esport! (Anatomia d’un gegant)*” amb una apreciable densitat temàtica d’ordre sociològic i prospectiu. Tots dos llibres representen dos de les seves millors aportacions a l’anàlisi sociològica de l’esport i, per projecció, a la sociologia de l’esport. No obstant això, totes les seves obres publicades, des de la seva primera obra fins a l’última, tenen un deix sociològic. Hi trobem, a totes, anàlisis i aportacions de caràcter filosòfico-social.

El bagatge sociològic de l’obra cagigaliana és notable, Tanmateix, després de realitzar-ne una anàlisi crítica del contingut, podem afirmar que Cagigal no era un sociòleg.²¹ Des del punt de vista estricte, va mancar d’un mètode sociològic i no va desenvolupar la sociologia empírica, imprescindible per a la realització de la disciplina sociològica. Va ser més aviat un filòsof social que posseïa un bon mapa mental del pensament social. Per a Cagi-

²⁰ L’ICSS es presenta com un subcomitè dependent d’ICSPE (Consell Internacional de l’Educació Física i l’Esport) de la UNESCO i de la ISA (Associació Internacional en Sociologia). Els congressos ICSS se celebren cada quatre anys, l’any anterior als JJ. OO.

²¹ Aquesta va ser l’opinió que ens va oferir la sociòloga Núria Puig a l’entrevista que vam sostenir amb ella el 18.V.1990 (Javier Olivera, o.c., 1996, pàg. 908-911). Per a més informació cal adreçar-se a l’article següent: Núria Puig: “La definició d’un marc sociològic teòric en José Maria Cagigal”, a: *Apunts d’Educació Física* (Dossier: José Maria Cagigal, tercer any d’una pèrdua), 6, desembre 1986, INEFC, Barcelona, pàgs. 46 i 47.

El catedràtic en Sociologia, Manuel García Ferrando, ens va indicar a l’entrevista que vam sostenir amb ell, el 19.IV.1991, a Pamplona (Javier Olivera, o.c., 1996, pàg. 899-902), que considerava Cagigal més com a filòsof social que no pas com a sociòleg.

Audiència del rei Joan Carles als membres directius del Congrés Internacional d'Educació Física i Esportiva celebrat a l'INEF de Madrid el 1977. Cagigal fa les presentacions

gal, l'esport és un esdeveniment de la persona, però no solament és un valor humanístic sinó un fet social que intenta estudiar mitjançant una interpretació filosòfica. Ell no es va definir mai com a sociòleg de l'esport.

Cagigal va contribuir de manera eficaç a la sociologia de l'esport mitjançant la construcció de marcs teòrics d'anàlisi de l'esport, és a dir, oferint la delimitació teòrica de l'objecte d'estudi, que constitueix la primera fase de tota investigació sociològica. Aquesta contribució cagigaliana va ser aprofitada per un bon nombre de sociòlegs, especialment de l'àrea sociolingüística, per desenvolupar, mitjançant una estratègia metodològica, tot el procés formal d'estudi de l'esport. A més a més de dissenyar un panorama complet de l'esport, va mantenir sempre una fina intuïció sobre les transformacions que anava patint l'esport al llarg del temps i, d'acord amb el seu esperit obert, va anar modificant i fent evolucionar les seves posicions arran dels canvis observats.²²

Des d'un punt de vista sociològic la comprensió de l'esport comporta l'estudi i interpretació del cos humà i la seva valora-

ció social. Així, es poden establir les connexions adients entre la imatge social del cos, els hàbits i usos corporals i l'esport. Com que el cos és l'instrument imprescindible per a la pràctica esportiva, el seu bon ús social constitueix, a més a més, un factor essencial en la identitat individual. Per aquest motiu la sociologia del cos humà es troba en íntima correspondència amb la sociologia de l'esport, perquè el concepte social de l'esport depèn del concepte social i cultural del cos.²³

En aquesta direcció és important destacar l'aportació cagigaliana a la sociologia del cos dels seus dos treballs sobre el cos: "El cos, aquest gran oblit" (sèrie de 20 capítols per a TVE de caràcter antropofilosòfica i social que roman inèdita, perquè no va ser presentada en antena) i de forma especial el treball "El cos i l'esport en la societat contemporània" (*Papers*, 20, 1983, pàg. 145-156).

En aquest segon treball (esmentat pels dos sociòlegs que hem entrevistat: Manuel García Ferrando i Núria Puig), Cagigal relaciona precisament ambdues realitats: el cos i l'esport; i encreua un seguit de valoracions antropològiques i sociològiques del cos en relació amb l'esport que assenyalen possibles camins de desenvolupament d'una sociologia del cos, en íntima connexió amb la sociologia de l'esport, encara que passats fidelment pel tamís del seu intens humanisme.

Potser podríem concloure aquest apartat dient que la contribució més notable de l'obra i el pensament cagigalià en l'àmbit de la sociologia de l'esport, es trobaria en els camins i itineraris intel·lectuals que ell va assenyalar, des dels marcs teòrics que va traçar i que han resultat essencials per desenvolupar posteriors investigacions sociològiques i col·laborar, així, a l'avenç de la sociologia de l'esport.

Si fem un estudi de la situació de la sociologia de l'esport a Espanya, a l'època en

què Cagigal va començar a realitzar anàlisis sociològiques, en la segona meitat de la dècada dels cinquanta, podem convenir que el panorama era inexistent.²⁴ No es coneixia aquesta literatura al país. Per això Cagigal pot ser considerat com l'iniciador dels assaigs sociològics, i també prospectius (com veurem més endavant), al nostre país. Va ser un autor molt prolífic en l'àrea sociològica, la finalitat darrera de la qual no era contribuir a la creació a Espanya de la sociologia de l'esport, sinó construir la idea d'un esport lúdic, humanista i educatiu. Des de l'aportació de les diferents disciplines humanistes, entre elles la sociologia (i per projecció la prospectiva), que ocupa un paper molt important en l'obra cagigaliana, ell va intentar dignificar l'àmbit de l'activitat física i l'esport tot dotant-la d'arguments seriosos i científics.

Segons alguns sociòlegs (J.I. Barbero, M. García Ferrando, N. Puig), encara que amb matisos, Cagigal va ser el primer que va escriure de sociologia de l'esport al país. No hem d'oblidar que, en una època on no existien càtedres de "Sociologia de l'esport" a les Universitats espanyoles (en l'actualitat tampoc no existeixen), ell va dissenyar el Pla d'estudis de l'INEF, on es contemplava l'assignatura de "Sociologia de l'esport".²⁵ Avui continua perdurant la matèria de "Sociologia de l'esport" en els nous plans d'estudis dels INEFs i Facultats de Ciències de l'activitat física i de l'esport que existeixen al nostre país.

Malgrat el que acabem de dir, el treball "L'origen esportiu de l'Estat" de José Ortega y Gasset és l'assaig espanyol més citat pels sociòlegs estrangers, encara que no és un treball estrictament sociològic. I les referències exteriors a José Maria Cagigal per part del sector acadèmic i professional de la sociologia de l'esport són més aviat escasses. Segons José Ignacio Barbero (1990, o.c., pàg. 101-109), aquest factor

²² Núria Puig, o.c., pàg. 46

²³ Cfr. Pierre Bourdieu: *La distinció. Criteri i bases socials del gust*, Taurus, Madrid, 1988.

²⁴ De fet, José Ignacio Barbero (1990, o.c., pàg. 72), respecte d'aquest tema indica el següent: "en qualsevol cas crec que en sociologia de l'esport a Espanya no hi ha gairebé res més que allò que hem referit: les obres de J.M. Cagigal, M. García Ferrando, L.M. Cazorla (1979), Alcoba (1987), Cancio (1990); algunes publicacions col·lectives com ara Mestre (Co), (1984), A. Zaragoza/N. Puig, (1990); investigacions basades i publicades per la *Revista de Recerca i Documentació de l'ICEFD* i escassos articles apareguts a les revistes específiques de l'activitat física i l'esport editades per les administracions públiques; i ponències o comunicacions a congressos a les quals sovint és difícil d'accedir (per exemple, les Actes del Simposi Nacional sobre l'Esport Contemporani organitzat pel CSD el novembre de 1983)".

²⁵ El primer professor de l'assignatura de "Sociologia de l'esport" a l'INEF de Madrid es deia José Maria Lecumberri.

pot explicar-se per la quasi inexistència sociològica de l'esport a Espanya i pel fet de ser poc conegut pels sociòlegs de l'esport estrangers.

Tenint en compte el que hem exposat, considerem que José Maria Cagigal ha estat el pioner a Espanya de les anàlisis i iniciatives al voltant de la sociologia de l'esport. Ha contribuït, de manera determinant, a la construcció del "corpus" teòric d'aquesta disciplina, ha actuat amb particular intuïció davant les transformacions que patia l'esport en el context social, contribuint a l'anàlisi prospectiva de l'esport, i ha obert nous itineraris de reflexió i investigació als professionals del sector.

Prospectiva

José Maria Cagigal també es va sentir estimulat vers les anàlisis prospectives. La Reial Acadèmia Espanyola de la Llengua admet l'entrada, per primera vegada, de la paraula "prospectiva" en el seu Diccionari de la Llengua Espanyola en l'edició de 1992 (amb força posterioritat a les anàlisis prospectives cagigalianses). La prospectiva consisteix a fer un estudi tècnic, científic, econòmic o social de la societat futura, prevenint a més a més els mitjans necessaris perquè les condicions previstes s'anticipin.²⁶ Per tant, aquesta disciplina no es pot separar de l'escala de valors, atès que el seu estudi es troba estretament relacionat amb l'abiologia.

Existeixen diverses visions del futur. La visió lineal de la història és la que correspon a la concepció religiosocultural del cristianisme sobre la humanitat, a diferència d'altres concepcions cícliques que correspondrien a les religions orientals: hinduis-

me i budisme, principalment. Per tant, és la visió més difosa en la nostra civilització a causa de la nostra cultura, encara que existeixen les concepcions cícliques (grans cicles històrics que es corresponen amb grans cicles econòmics) i per etapes o "eres" que mostren que tota societat va travessant, indefectiblement, etapes diverses (etapa bàsicament agrària, industrial o postindustrial) que expliquen el futur amb altres paràmetres. Encara que també existeixen d'altres visions de futur que tenen en comú la no-linealitat, el fet de fugir dels cicles i també de les etapes, són les visions que entenen que hi ha en la història d'una societat canvis substancials en els quals s'origina alguna cosa qualitativament diferent a partir de nous paradigmes.²⁷

La visió del que es pugui esdevenir en els anys pròxims depèn, en gran mesura, de la nostra visió general del futur. De fet, el que va succeir a cadascun dels homes l'introdueix, amb més o menys rigor, en la concepció d'allò que és el curs de la història. I aquesta concepció no és la mateixa per a tothom, ni és la mateixa sempre per a cadascun. Cagigal tenia, per formació i per cultura, una visió lineal de la història; amb aquesta posició poc es pot fer per determinar el futur perquè aquest (en la visió lineal determinista) ja està predeterminat. Tanmateix, a partir de 1970 Cagigal va començar a desplegar un seguit de reflexions de caràcter prospectiu que van tenir el seu apogeu en els seus últims treballs, ja a la dècada dels vuitanta.

Cabussant-nos en la producció cagigaliana, vam comptabilitzar diversos treballs amb aquesta orientació futurista: "Suggeriments per a la dècada dels setanta en Educació Física" (1971), bàsicament diri-

git a prevenir el futur de l'educació física; "L'esport en la frontera antropològica del futur pròxim" (1972), ponència presentada al Congrés Científic Olímpic de l'Esport de Munic; alguns passatges i capítols de l'obra *Esport: espectacle i acció* (1981); i part del contingut d'*Oh! esport! (Anatomia d'un gegant)* (1981), però bàsicament el tercer capítol "Arrels". Entre els treballs inèdits de caràcter prospectiu vam comptar amb aquests dos: "Perspectives de canvi en l'esport futur" (el manuscrit del qual és datat el 18 de juliol de 1983) (28) i "L'esport en l'home del segle XXI" (sense data).²⁹

Des de la seva òptica particular, Cagigal va contemplar i va analitzar el futur de l'esport, però influït per autors prospectius no deterministes (Alvin Toffler, Carl Sagan, Isaac Asimov o J.J. Servan-Schreiber), va abandonar la seva visió lineal i es va llançar a un estudi prospectiu de l'esport. Cagigal va saber aplicar els corrents prospectius de la seva època, al fet esportiu contemporani que ell denominava "esport modern".

Sota aquesta nova orientació, Cagigal afirma el següent: "*Crec que l'esport (fonamentalment com a joc competitiu) és un dels grans aconseguiments, diríem etològics (meitat cultura, meitat naturalesa) de l'home en el seu procés civilitzant, i la institució esportiva és la consumació cultural d'aquest procés*".³⁰ I davant els mals i perills de l'home i la societat tecnològica de final del mil·lenni proposa:

"Per fer aquest pas decisiu de recuperació de la llibertat humana davant l'esclavitud de la tecnologia extracerebralitzada; per assolir el retorn a l'home complet, a la 'intel·ligència activa' (a la 'tecnointel·lectualització'), l'esport –naturalment regenerat

²⁶ El francès Gaston Berger (1896-1960) està considerat com el creador, a través de les seves obres, de la prospectiva com a disciplina autònoma i aquesta circumstància n'ha generat un desenvolupament superior en l'àmbit francès. La prospectiva consisteix, bàsicament, en una reflexió sobre l'esdevenidor, aplicada a definir les estructures més generals. Actua bàsicament sobre l'esdevenidor, que hom imagina a partir del futur i no del present, encara que el present actua en el mètode d'anàlisi, tot projectant les seves tendències cap al futur, per concloure en un futur previsible i determinat. Els estudis prospectius indiquen les situacions generals en què els individus es trobaran situats en el futur.

En resum, la prospectiva s'inscriu, en la línia del temps, a continuació de la història i la sociologia; és un intent per dominar el futur, el qual posseeix tres components: el que correspon a la incertesa pròpia de cada projecte, el que pertany a les lleis de desenvolupament i el relacionat amb la llibertat i responsabilitat d'actuació.

²⁷ Aquest futur "distint" ha rebut diverses denominacions: revolució científicotècnica (R. Richta), tercera ona (A. Toffler), era de les xarxes (Bressand i Distler), societat postcivilitzada (K.E. Boulding), societat postcapitalista (P. Brucker), societat postmoderna (M. Heidegger, J.F. Lyotard i d'altres), "continuous wave" (H.G.F. Aiken), primera revolució global (A. King), revolució macro històrica (E.J. Hobsbawm), mutació històrica (G. Lipovetsky), edat de la discontinuïtat, etc.

²⁸ En aquest projecte escrit a mà, de vuit pàgines, l'autor escriu sobre els canvis de l'esport a Espanya i al món en un futur pròxim.

²⁹ Al text escrit a mà, de tres pàgines, que apareix amb aquest títol, Cagigal proposa la guerra contra els desequilibris de l'home modern i, davant aquests perills, advoca per l'esport actiu.

³⁰ José M. Cagigal: *Oh! esport! (Anatomia d'un gegant)*, 1981 b, pàg. 61.

en tota la seva dimensió humanística— pot jugar un paper oportú. Pot significar una 'reludificació' de l'home. És clar que el primer que caldria seria 'reludificar' el mateix esport".³¹

I adverteix que en el cas que l'esport no sigui capaç de deslliurar-se de la contaminació de ser cada cop menys lúdic, més greu i seriós, com l'altra cara de la vida social que està destinat a refer "... podria ser símptoma de decadència, no solament de l'esport, sinó de la civilització".³²

Fidel al seu compromís intel·lectual d'estudiar l'esport des de les ciències socials (i/o humanes), Cagigal va utilitzar l'anàlisi prospectiva per prolongar les anàlisis de caire filosòficosociològic que aplicava sistemàticament al fet esportiu. Preocupat pel gegantisme de l'esport, s'ocupa d'alertar sobre el seu possible desbordament estimulat pels interessos comercials i campionaris. Tenint en compte això, intenta anticipar-se a les línies directrius que es desenvoluparan en les societats avançades i adverteix de la necessitat de reludificar l'esport i la societat,³³ reivindicant el caràcter humanista i formatiu per a l'esport. Amb això Cagigal tracta d'evitar la deshumanització de l'esport i de la societat.

De fet Cagigal va utilitzar la història, encara que no com a especialista,³⁴ per reconèixer les trajectòries de l'esport i l'educació física en els diversos itineraris realitzats en el transcurs del desenvolupament humà. Hem de recordar que Cagigal entenia que l'esport era consubstancial a l'home, que era una de les seves manifestacions més genuïnes i per això estava carregat d'història. Per tant, s'hi va cabussar (basant-se en estudis de diferents historiadors, però principalment de l'alemany Carl Diem, i de l'espanyol Miguel Piñarvieja) per anar escatint aquesta realitat i entroncar-la amb el moment present: la sociologia. No és gens estrany que en

aquest joc: passat, present i futur, enllestís les seves anàlisis i conclusions sobre l'esport i l'educació física amb els estudis prospectius.

Així, podem afirmar que el nostre home ha contribuït també de forma particularment útil, a l'esforç de comprensió científica de l'esport i l'educació física com a activitats pròpiament humanes. Perquè ell va estudiar, va reflexionar i va aportar una anàlisi completa sobre tots dos conceptes (que a mesura que avançava en el temps, més diferenciava) des de la triple dimensió humana: estudi del passat, anàlisi del present i predicció racional del futur.

En resum, podem afirmar que Cagigal va ser un pensador que va estudiar, a partir de les ciències humanes, els rics itineraris de l'esport. Es va interessar molt per l'arqueologia per tal de conèixer l'origen llunyà de l'esport, atès que aquesta se submergeix en el tribalisme, tal com indica José Ortega y Gasset. Va estudiar la història per dibuixar les diverses manifestacions que va prendre l'esport i les pràctiques corporals educatives en les diferents civilitzacions humanes. Els diferents itineraris històrics, demostren que el primigeni joc competitiu esdevé posteriorment la genuïna institució esportiva. A continuació reprèn la sociologia (la història del present) i analitza l'esport contemporani, que ell denomina l'esport modern, des de la perspectiva de les ciències socials i dissectiona aquesta macro realitat per identificar-ne els trets i construir una possible teoria de l'esport. Finalment, intenta conèixer racionalment el futur de l'esport i l'educació física tot esbrinant les incerteses que acompanyen qualsevol projecte humà: desxifrar les lleis de desenvolupament de la realitat esportiva, el seu procés de llibertat (perquè els interrogants que s'obren pel que fa als possibles destins de l'esport, són els que corresponen a igual nombre de versions de

l'humanisme) i de responsabilitat d'actuació, tant individual com social.

Per tot plegat, podem convenir que Cagigal va ser un autor que va desenvolupar de manera completa el procés d'estudi i anàlisi de l'esport i l'educació física, a partir d'un procés quàdruple: estudi de l'origen, coneixement de les trajectòries desenvolupades en el procés històric (sociologia del passat), anàlisi del present i prospecció del futur. En el desenvolupament i compliment d'aquesta tasca, podem afirmar que ha estat l'autor pioner a Espanya i, sens dubte, el més important pensador que ha existit al nostre país, i alhora ha estat, a més a més, un dels autors més prolífics i importants de la seva època a l'estranger.

Corol·lari

Per a José Maria Cagigal, què és l'esport (sens dubte la seva gran obsessió intel·lectual)? I, quina estratègia va dissenyar i va desenvolupar, tot al llarg de la seva trajectòria professional, per resoldre aquest interrogant?

Cagigal, en el transcurs de la seva vida intel·lectual, va realitzar una aplicació multidisciplinària de les ciències humanes a l'esport i, en segon terme, a l'educació física. Però no va programar ni va planificar tot un esquema estructural de caràcter científic al voltant dels objectes d'estudi abordats, i el resultat de la seva aportació científica l'estudiem amb la perspectiva històrica necessària per realitzar aquests projectes (veure quadre 3). Després d'analitzar la seva obra i el seu pensament i conèixer les seves contribucions al camp del saber científic, podem convenir que l'esquema estructural cagigalià es troba constituït per diversos grups de sabers que es presenten fortament interaccionats entre ells en un gran cercle semitancat i reforçat que gaudeix d'una notable coherència interna: una con-

³¹ *Ibidem*, pàg. 86

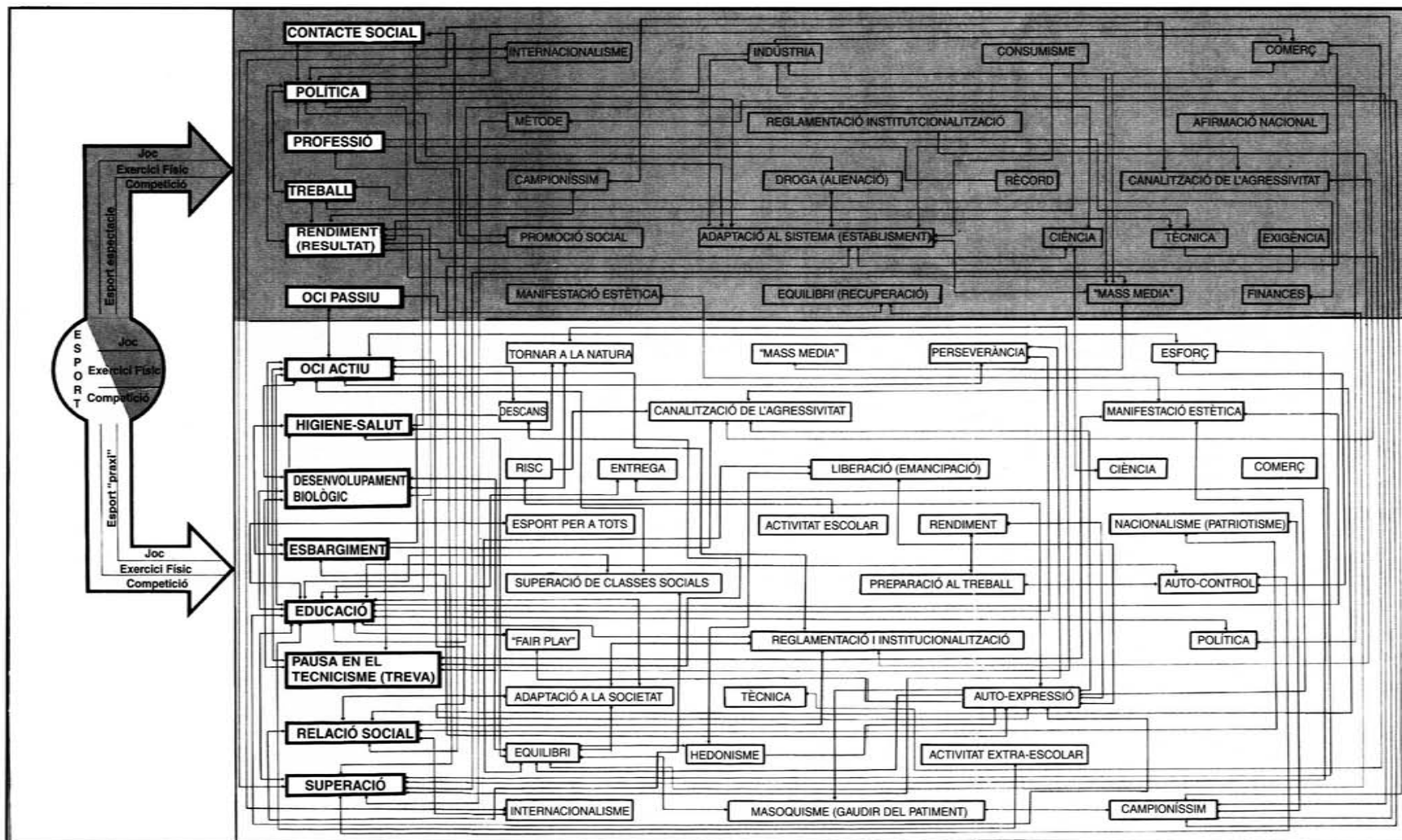
³² *Ibidem*, pàg. 86.

³³ Tot mantenint, si ens ho permeten, una línia d'identificació amb la lògica marxista, que correspon a la desenvolupada pels germans Marx, còmics nord-americans d'origen jueu-alemany i, en particular, del seu genial líder Groucho Marx. Aquest i els seus germans, a través de les seves pel·lícules i particular filosofia de la vida, ens van transmetre el missatge següent: cal veure'ns a nosaltres mateixos d'una manera més divertida i menys transcendental, perquè prendre's massa seriosament un mateix constitueix la pitjor plaga del nostre temps.

³⁴ De Cagigal solament tenim registrat un únic treball de caràcter històric: "L'educació física a Espanya (breu notícia històrica)" que va realitzar el 1962 i es va publicar en la seva segona obra *Esport, pedagogia i humanisme* (1966).

Quadre 3.

Complexa xarxa d'interaccions entre els diferents elements, amb les seves manifestacions i valors, que integren l'esport pràctica i l'esport espectacle en el pensament cagigalià. (Font: J.M. Cagigal, 1979.)

cepció de l'esport humanista ple de valors formatius.

Encara que va defensar sempre la idea d'una varietat multidisciplinària aplicada a l'estudi de l'esport i va negar el protagonisme d'una única disciplina en l'estudi de l'esport, per important que aquesta fos, es va valer de la filosofia (o de la interpretació filosòfica) per realitzar pràcticament aquesta relació interdisciplinària. És el mètode i la forma filosòfica de tractar l'esport allò que caracteritza l'obra cagigaliana, més que no pas la construcció o no d'una filosofia de l'esport.

Finalment, establim una síntesi numerada de les contribucions més assenyalades de Cagigal en els diferents camps del saber humanístic:

1. Cagigal no va ser un filòsof pur, encara que sovint hagi estat considerat com si ho fos, però sí que podem afirmar que va ser el primer autor espanyol que va exercir una considerable i sistemàtica tasca en l'estudi filosòfic de l'activitat física i l'esport. En contribuir a la interpretació filosòfica de l'esport, col·labora en la construcció d'una filosofia de l'esport.
2. Podem considerar-lo com a l'introduïdor de la psicologia en el camp de l'esport. Va ser un dels autors pioners que va contribuir a delimitar la psicologia de l'esport, encara que ho va fer amb un enfocament psicopedagògic. Va treballar per dotar a aquesta nova disciplina d'una organització pròpia independent i internacional: la ISSP (Associació Internacional de Psicologia de l'Esport).
3. Crea en l'eficàcia i idoneïtat del sistema pedagògic neoescolàstic i el va aplicar, amb canvis, a la psicopedagogia de l'educació física i l'esport, configurant de feia poc. A través d'aquesta disci-

plina va contribuir a la creació d'unes bases fermes per a la construcció d'una teoria pedagògica i humanista de l'educació física i l'esport, entroncada amb les ciències de l'educació.

4. Va ser un referent obligat a Espanya (i també a l'estranger, mitjançant les seves representacions internacionals i el seu prestigi professional), pel que fa a les directrius polítiques i legislatives a seguir sobre l'educació física i l'esport. En la política educativa espanyola, va contribuir de forma notable als diferents ordenaments jurídics, amb categoria de llei (va col·laborar activament en la Llei d'Educació Física de 1961, i va influir en la Llei de Cultura Física i Esport de 1980), que es van promulgar durant la seva etapa professional. Encara que les seves preocupacions polítiques no s'inscriuen en el nucli de la seva vocació vital, sinó en la perifèria de les seves obligacions circumstancials.
5. En relació amb la sociologia de l'esport podem considerar que ha estat el pioner a Espanya. El nostre pensador va contribuir de manera eficaç a la construcció d'un contingut teòric i social de coneixement, va desenvolupar una intuïtiva i sagaç anàlisi sobre les transformacions que patia l'esport en aquells dies i va mostrar nous camins de reflexió i debat sobre el fet esportiu en la societat.
6. Va ser un pensador que va estudiar, des de les ciències humanes, els rics itineraris de l'esport a partir d'un procés quadripartit: estudi de l'origen de l'esport, coneixement de les trajectòries desenvolupades en el procés històric, anàlisi del fet social esportiu i prospecció del futur en l'esport. En el desenvolupament i compliment d'aquesta última tasca, podem afirmar que ha estat

un autor pioner a Espanya i, sens dubte, el més important que ha existit al nostre país. I ha estat, a més a més, un dels autors més prolífics i importants de la seva època en l'àmbit internacional.

7. La contribució de José María Cagigal en el camp de la ciència o ciències de l'esport és molt més limitada, però en aquest terreny assaja un estudi historico-crític sobre les diverses teories de l'esport i indica els camins a seguir per aconseguir una teoria de l'esport o una ciència de l'esport.

Bibliografia

- Cagigal, José María: *Hombres y deporte*, Taurus, col. La Veleta núm. 5, Madrid, 1957.
- : *Deporte, pedagogía y humanismo*, Comité Olímpico Español, Madrid, 1966.
 - : *Deporte, pulso de nuestro tiempo*, Editora Nacional, Col. Cultura y Deporte, Madrid, 1972.
 - : *El deporte en la sociedad actual*, Prensa Española/Magisterio Español, Madrid, 1975 a.
 - : *Deporte y agresión*, Planeta, Difusión cultural núm. 9, Barcelona, 1976 (2a edició, Alianza Deporte, 1990).
 - : *Las Escuelas de educación física en el mundo*, INEF, Madrid, 1977.
 - : *Cultura intelectual y cultura física*, Kapelusz, Buenos Aires, 1979.
 - : *Deporte: espectáculo y acción*, Salvat, Temas Clave, 32, Barcelona, 1981 a.
 - : *¡Oh deporte! (Anatomía de un gigante)*, Miñón, col. kiné, Valladolid, 1981b.
 - : *"El Deporte contemporáneo y las Ciencias del hombre"*, a: *I Simposio Nacional "El deporte en la sociedad contemporánea"*, 23-25 de noviembre, Madrid, 1983.
 - : *"La pedagogía del deporte como educación"*, en: *Congreso Internacional AIESEP Teaching Team Sport*, Roma, 8-11 de diciembre de 1983. (No la va arribar a llegir per decés la nit abans del Congrés, malgrat que ha estat publicada posteriorment al 1985 per la *Revista de Educación Física* i al 1987 a *Documentos de Unisport*-Junta de Andalucía.)
 - : *Obras selectas* (tres tomos), COE/CSD/Aedpt, Cádiz, 1996.